

مؤلف حق مطلب را به نیکی ادا کرده است. کتاب اگر چه در شانزده فصل تنظیم شده، لیکن مطالب آن را می توان به سه بخش کلی تقسیم کرد:

۱- بخش تاریخی، که در آن از زمینه ها و پیشینه های تاریخی رمانتیسم و تحولی که در معنای آن صورت گرفته سخن رفته است؛ ۲- بخش ناحیه ای، که در آن سیر نهضت رمانتیسم در مناطق مختلف اروپا، و بیش از همه انگلیس و آلمان و فرانسه مورد توجه قرار گرفته؛ ۳- بخش تحلیلی، که در آن به بررسی این نهضت از جنبه های فلسفی، مذهبی، و اجتماعی و سیاسی عنایت شده است.

سیر رمانتیسم، علاوه بر اهمیت ادبیش، از دید جامعه شناختی هم در خور توجه است زیرا نمونه ای عالی است از حرکت خجسته ای که خوشبختانه این روزها در جامعه فرهنگی ما دیده می شود و آن کوشش برای شناخت عرصه های فلسفی و اجتماعی غرب است با تکیه بر منابع مستند و متقن غربی؛ به تعبیر دیگر، نوعی غرب شناسی بسامان که به ما یاری می دهد تا غرب را بشکلی معقول و عالمانه، به دور از افراط و تفریطی که در نگرش ما نسبت به غرب رایج بوده، بشناسیم و با آن روبرو شویم.

با این که موضوع تحقیق اقتضای آن را داشته است که شیوه بیان مؤلف به سوی نوعی نثر ترجمه ای سوق یابد - ایرادی که در اغلب کارهایی از این دست دیده می شود -، خوشبختانه نثر سیر رمانتیسم از این نقیصه تا حد زیادی بر کنار مانده، نثری است مستقل، شفاف، و

از موضوع و با رعایت میانی پژوهش آثار خود را نوشته اند؛ شیوه بیان و تسلط آنان بر زبان فارسی است که این آثار را رنگ و جلایی دیگر داده و از اقران خود فراتر برده است. تازه ترین کتاب از این دست، به گمان بنده، سیر رمانتیسم در اروپا، تالیف دکتر مسعود جعفری جزی، است.

پس از دوره مشروطه، نخستین و مهم ترین موج ادبی را در کشور ما نسیم ملایم رمانتیسم برانگیخت. شعر و داستان فارسی در دو دهه نخست این قرن خورشیدی بشدت صبغه رمانتیک یا شبه رمانتیک داشت، و پس از آن هم که بادهای شمالی وزیدن گرفت و تفکر رئالیسم سوسیالیستی پا به عرصه نهاد، رمانتیسم همچنان به عنوان یکی از جریانهای اصلی در صحنه ادبیات ایران باقی ماند. پس برای شناخت و نقد درست بخش مهمی از ادبیات معاصر فارسی لاجرم باید به تحقیق درباره ریشه ها و سوابق رمانتیسم در زادگاه اصلی آن، یعنی اروپا، پردازیم.

تا پیش از انتشار سیر رمانتیسم چندین مقاله و کتاب در این موضوع به فارسی ترجمه یا نوشته شده که آخرین آنها هم اتفاقاً ترجمه خود آقای جعفری است (نک. فورست، لیلیان، رمانتیسم، ترجمه مسعود جعفری، تهران، نشر مرکز، ۱۳۷۵)، اما در همه اینها تنها به گوشه هایی از نهضت رمانتیسم اشاره شده، و اگر هم کتاب یا مقاله احیاناً جامعیت داشته بسی مختصر بوده است و مؤلفان به همه زوایای مطلب نپرداخته اند. لیکن سیر رمانتیسم در موضوع خود کتابی جامع و کامل است و

از وقتی که مرحوم محمدعلی فروغی کتاب سیر حکمت در اروپا را نوشت و منتشر کرد اکنون بیش از نیم قرن می گذرد. سیر حکمت را باید نخستین پژوهش سترگی دانست که یک محقق ایرانی، به قصد شناخت و شناساندن بخشی از تفکر غرب، آن هم به زبان فارسی درست و استوار، برای ما ایرانیان به ارمغان آورد. شاید به همین سبب باشد که کتاب سیر حکمت در اروپا، پس از گذشت این همه سال و آمدن خروارها تالیف و ترجمه تازه در باب فلسفه غرب، هنوز هیبت و حشمت خود را حفظ کرده است. از میان آثاری که از آن پس در حوزه مطالعات غرب شناسی مستقلاً به زبان فارسی تالیف شده کمتر می توان کتابی را یافت که تا حدی هموزن سیر حکمت در اروپا باشد. کتابهای زمینه جامعه شناسی و فرویدیسم از استاد امیرحسین آریانپور و بخشی از کتاب نقد ادبی استاد عبدالحسین زرین کوب را می توان در زمره این آثار معدود بشمار آورد. اگر از این چند کتاب یاد می کنم تنها به این سبب نیست که مؤلفان شان با علم و اطلاع کافی

سیر رمانتیسم در اروپا

مسعود جعفری

نشر مرکز، چاپ اول: ۱۳۷۸

بدون ابهام که آسان فهمیده می‌شود و خواننده را برای درک مقصود نویسنده به زحمت نمی‌اندازد. ترجمه خوب اقوالی که از منابع فرنگی یا عربی نقل شده نشان می‌دهد که نویسندگان مطلب را خوب فهمیده و سپس در قالب عبارات صحیح و ساده فارسی دقیقاً ترجمه یا نقل به مضمون کرده است. دقت نظر در پژوهش، غور در منابع و مآخذ مربوط، دآوری درست، و سرانجام بیان این همه به زبانی علمی، و در عین حال ساده، که فهم آن برای همگان میسر است از ویژگیهای بارز کتاب است. بنابراین، سیر رماتیسم را باید از معدود کتابهایی دانست که در حوزه مطالعات غربی به زبان ما ایرانیها - یعنی فارسی زنده و تندرست، نه فارسی بیمار و «پست مدرن» ترجمه‌ای - نوشته شده است. انبوه منابعی که در پایان هر فصل آمده، به همراه دقت و وسواس گونه مؤلف، خواننده را قانع می‌کند که برآستی «سیر رماتیسم در اروپا» را می‌خواند و با کتابی مواجه نیست که حاصل برداشت ناساز و لا یقره مؤلف از موضوع باشد.

تالیف هر گونه کتابی در حوزه علوم انسانی، و از جمله ادبیات، مستلزم نوعی همدلی مؤلف با موضوع تحقیق است. در علوم طبیعی و تجربی احساس عاطفی محقق درباره موضوع کارش - اگر اصلاً چنین احساسی در کار باشد - در قوت و ضعف تحقیق و تألیف او چندان تأثیری ندارد. اما در علوم انسانی چنین نیست؛ در این گونه علوم، محقق باید یک بار از دیدگاه بیرونی، با تکیه بر علم و عقل، و بار دیگر از منظر درونی، با احساس و عاطفه، یا به تعبیر دقیق‌تر با «همدلی»، به موضوع

تحقیق خود بنگرد. کتاب سیر رماتیسم از این ویژگی نیز برخوردار است. زبان و شیوه دانشگاهی و عالمانه مؤلف خوشبختانه نتوانسته است همدلی او را با موضوع تحقیق پوشیده بدارد.

کتاب سیر رماتیسم در اروپا می‌تواند سرمشقی باشد برای دیگر محققان ادبی ما که به این مباحث علاقه‌مندند و می‌خواهند درباره دیگر مکاتب ادبی فرنگ هم که در ادبیات نوین ایران مؤثر بوده است به تحقیق و تألیف بپردازند.

طرح و رنگ جلد کتاب خوب نیست. تصویر زاهدانه و اندوهباری که بر زمینه سرخ روی جلد نقش بسته شاید ما را به یاد گوشه‌هایی از ادبیات رماتیسم بیندازد، اما به هیچ وجه از مهمترین جنبه این مکتب که همانا ابراز مهر و شور و سبکبالی است نشانی در آن دیده نمی‌شود. از ناشر که معمولاً در کتابهای هماهنگی میان طرح روی جلد و محتوا را رعایت می‌کند انتظار می‌رفت که برای چنین کتابی طرح و زمینه‌ای مناسب‌تر را تدارک ببیند. امید آن که این نقیصه در چاپ بعدی کتاب برطرف شود. نکته آخر این که کتاب، با همه تندرستی، باز هم نیازمند ویرایش است تا از آنچه هست بهتر شود و این هم کاری است که امیدوارم مؤلف و ناشر آن را در چاپ بعدی کتاب لحاظ کنند.

به امید روزی که کتابهایی نظیر سیر رماتیسم در اروپا در حوزه تحقیقات ادبی ما تا بدان حد فزونی یابد که آیندگان برای شمارش آنها به رقمی بسیار بیش از شمار انگشتان دو دست نیاز داشته باشند.

مرکز تحقیقاتی علوم سیری

داستانسرایی فارسی

در کتاب داستانسرایی فارسی در شبه‌قاره پاکستان و هند در دوره تیموریان، نوشته دکتر طاهره صدیقی استاد و رئیس سابق بخش فارسی دانشگاه کراچی دایره‌های گوناگونی به طیفه بندی شده و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته‌اند. این کتاب در هفت بخش تنظیم شده است. بخش نخست گفتار به طرح اجمالی سیر داستانسرایی در پاکستان و داری از زمان پیدایش زبان در میان نسل‌های نوجو به دنبال پیدایش احساسات و عواطف و وسیله ابراز آن در میان آسمان پرداخته و پس از آن همانگونه که عنوان کتاب، خود بیانگر محتوای متن است، به بررسی اجمالی داستانسرایی در شبه‌قاره از آغاز و تحول آن که در طی مسیر، این فن را تحت تأثیر نژاد گانده، پرداخته است.

کتاب داستانسرایی را در شبه‌قاره از دوره حکومت غزنویان تا زمان استعمار انگلستان بر این سرزمین و از زمان تولد تا آنکه که هم‌چون پیری فرزانه، نسل‌های درخشانی از خود به یادگار گذاشت، مورد بررسی قرار داده است. این بخش تنظیم و وضعیت مکتوبه فن داستانسرایی فارسی را در خارج از سرزمین فارسی زبان برای هر فارسی‌زبان آشکارتر و نمایان‌تر می‌سازد. تحقیقاتی که در این زمینه صورت گرفته یا توجه به ظهور بربریتان شعر فارسی از جمله سبوه سعدی و ابوالفتح رومی که اولین شاعران فارسی زبان شبه‌قاره به شمار می‌روند این امکان را به ما می‌دهد که به جرات بگوییم رابطه زبان فارسی با شبه‌قاره رابطه‌ای امروزی نیست و تاریخی دورینه دارد و با اینکه زبان فارسی زبان رسمی این سرزمین نبوده است، مردم شبه‌قاره با این زبان کاملاً آشنایی داشته و به آن عشق ورزیدند. در بخش بررسی داستان‌ها، آن تعداد که در حوزه حکومت بابر تا انقراض دولت تیموریان نوشته شده، از متشام و اسامی داستان و محتوای آنها به دسته‌هایی تقسیم می‌شوند.

مؤلف هنگام بررسی این تقسیم‌بندی بطور مجزا برای هر دسته، توضیحاتی درخور کلام آورده و قطعاتی چند از شاعران برجسته هر دسته را به عنوان تأیید سخن خویش و تنوع در چگونگی بیان مطلب نقل کرده است.

در بخش مؤخره مؤلف مختصری درباره داستانسرایی در شبه‌قاره بعد از انقراض دوره تیموریان تا تأسیس پاکستان آورده و به بررسی وضعیت سیاسی و اجتماعی، وضع زبان و ادبیات فارسی و وضع داستانسرایی در این دوره پرداخته است.

در پایان کتاب، بخش معرفی منابع و مآخذ آمده است که در دو بخش فارسی و انگلیسی تدوین یافته است.

محمد دهقانی

پژوهشی ارجمند در حوزه ادبیات غرب